

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

احكام زكات

مردم و احكام دين (بايدها و نبايدها)
شماره سوم

بنا به درخواست بانی این شماره:
ثواب این جزوه به روح ملکوتی مرجع عالیقدر و عارف ربانی؛
حضرت آیت الله بهجت (ره)

مسجد جامع سفیدشهر
گروه فرهنگی

<http://www.SefidShahr.com>

مقدمه

زکات واجب دو نوع است:

الف) **زکات مال**: که همان زکاتی است که به دام و غلات و طلا و نقره تعلق می‌گیرد. و موضوع این جزوه اختصاص به این نوع زکات دارد.

ب) **زکات بدن**: که همان زکات فطره می‌باشد. و امیدواریم احکام این نوع زکات را در جزوه ای جداگانه خدمت مؤمنین محترم بیان نماییم.

* علاوه بر زکات واجب دو نوع دیگر زکات نیز داریم که اکنون به طور مجمل اشاره ای به آن می‌کنیم و انشاءالله تفصیل آن را در احکام زکات فطره خواهیم آورد:

الف) **زکات مستحب**: در مواردی، حکم به پرداخت زکات استحبایی شده است. از جمله:

۱. مال التجاره

۲. هر چیزی که از زمین بروید و قابل کیل یا وزن باشد.

۳. سود حاصل از مستغلات، باغستانها، دکانها، مسکن ها، حمام ها، کاروانسراها و ...

ب) **زکات معنوی**: از گفتار ائمه علیهم السلام چنین استفاده می‌شود که زکات، مصادیق دیگری نیز دارد که از آنها به عنوان "زکات در امور معنوی" تعبیر می‌شود. همانگونه که پرداخت زکات اموال، سبب پاکی اموال، و به لحاظ انجام فرمان خدا، موجب تزکیه نفس و اصلاح آن می‌شود؛ ادای زکات در امور معنوی نیز چنین است.

امام علی علیه السلام می‌فرماید:

- زکات دانش، نشر و پخش آن است.
- زکات قدرت، انصاف است.
- زکات حاکم، یاری مظلوم و بی پناه است.
- زکات زیبایی، عفت و پاکدامنی است.
- زکات پیروزی، خوبی کردن است.
- زکات شجاعت، تلاش و نبرد در راه خداست.
- زکات تندرستی، کوشش در اطاعت خداست.

احادیثی تکان دهنده در مورد زکات

■ حضرت صادق علیه السلام می‌فرمایند: "کسی که از پرداخت زکات سر باز زند، هنگام مردن تقاضای (عاجزانه) برای بازگشت و جبران دارد، و سخن خداوند متعال همین را می‌گوید: (آن‌ها همچنان به رأی غلط خود ادامه می‌دهند) تا زمانی که مرگ یکی از آنان فرا رسد، می‌گوید: پروردگار من! مرا باز گردان شاید در آنچه ترک کردم (وکوتاهی نمودم) عمل صالحی انجام دهم."

■ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: "ملعون است، ملعون است هر مالی که زکات آن پرداخت نشده است."

■ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: "قبل از ظهور حضرت مهدی (عج)، فرهنگ اقتصادی مردم به نحوی است که حرام خواری ارزش و غنیمت، ولی پرداخت زکات خسارت شمرده می‌شود."

■ امام باقر علیه السلام می‌فرمایند: "روزی هنگامی که رسول خدا صلی الله علیه و آله در مسجد بودند، به افرادی خطاب نمودند: فلانی برخیز، فلانی برخیز، فلانی برخیز، تا اینکه پنج نفر را خواستند و فرمودند: از مسجد ما خارج شوید و در آن نماز نگذارید، برای اینکه شما زکات خود را نمی‌پردازید."

- حضرت صدیقه طاهره علیها السلام می فرمایند: "خداوند ایمان را مایه‌ی پاکیزگی شما از شرک، و نماز را باعث دور شدن شما از تکبر قرار داد، و زکات را به دلیل پاکیزگی جان و روان و افزایش روزی واجب کرد."
- امام صادق علیه السلام فرمودند: "هیچ ثروتی در خشکی و دریا از بین نمی رود مگر به علت پرداخت نکردن زکات."
- پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله می فرمایند: "اموال خود را به وسیله ی زکات حفظ کنید."
- حضرت علی علیه السلام می فرمایند: "خدا را، خدا را، خدا را، درباره زکات، که همانا (پرداخت) زکات، غضب پروردگار را (که بر اثر گناه و طغیان برافروخته می شود) خاموش می کند."
- پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند: "روزه صورت شیطان را سیاه می کند، و زکات کمر او را می شکند."
- حضرت علی علیه السلام می فرمایند: "هر گاه مسلمانان زکات مالشان را ندهند، زمین برکاتش را از زراعت و میوه‌ها و معدن‌ها، بر انسان‌ها دریغ می نماید."
- پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله می فرمایند: "همواره امت من در خیر و سعادتند؛ مادامی که همدیگر را دوست بدارند، و امانت را به صاحبش ادا کنند، و زکات اموالشان را بپردازند. هر گاه این سه کار را انجام ندهند، به قحطی و خشکسالی گرفتار خواهند شد."
- امام رضا علیه السلام فرمودند: "اگر زکات داده نشود، دام‌ها نابود می گردند."
- امام صادق علیه السلام فرمودند: "خداوند به خاطر زکات پردازان شیعه، بلا را از کسانی که زکات نمی دهند دفع می کند، و اگر همه زکات را ترک کنند، نابود خواهند شد."
- امام صادق علیه السلام فرمودند: "خداوند چیزی را دشوارتر از زکات، بر امت اسلامی واجب نکرده است. ترک زکات، موجب هلاکت همه‌ی آنها خواهد شد."
- امام باقر علیه السلام فرمودند: "هیچ کس از خرج نمودن در راه رضای خدا بخل نورزید، مگر آن که چندین برابر آن را در آنچه که موجب غضب خداوند است، خرج نمود."
- امام صادق علیه السلام می فرمایند: "... و هر کس که دارای ثروتی از قبیل شتر و گاو و گوسفند باشد، زکات به آنان تعلق می گیرد. اگر از پرداخت آن خودداری نماید، خداوند او را روز قیامت در دهه‌ی خوفناکی حبس کند. در آن جا هر سُم داری او را با سَم‌هایش خرد کند و هر نیش داری او را نیش زند، و هر دارنده‌ی نخل و تاکستان و گندم و جو که زکات به آن‌ها تعلق می گیرد، ولی از پرداخت آن خودداری می کند خداوند روز قیامت همان زمینی را که در آن کشت کرده تا هفت طبقه به صورت طوقی به گردن او آویزان می نماید."
- پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند: "کسی که زکات ندهد روده‌های او در آتش کشانده خواهد شد و مال او به صورت مار بزرگی در می آید که سر او مو ندارد، ولی دو رشته مو در گردن آن است. انسان از او می‌گریزد و آن مار دنبالش می‌کند و آن را می‌جود، چنانکه تریچه جویده می‌شود و می‌گوید: من مال تو هستم که در آن بخل کردی."

خوانندگان و خصوصاً کشاورزان محترم!

از عذاب الهی بترسیم. نکنند برای لذت چند روزه، عذاب دنیا و آخرت را برای خود تدارک ببینیم. در دنیا مال و ثروتمان تباہ شود و سیل و زلزله و خشکسالی دامن‌گیرمان گردد و در قیامت آتش قهر پروردگار وجودمان را احاطه کند. حادثی که مربوط به عذاب جهنم بود نمایی از عذاب است. جهنم را نمی‌شود با این فکر مادی ترسیم کرد. عذاب دوزخ را نمی‌شود در این دنیا درک نمود. "آتش جهنم بر خلاف آتش‌های دنیا که نخست پوست را می‌سوزاند و سپس به داخل نفوذ می‌کند اول بر دل‌ها شراره می‌زند و درون را می‌سوزاند. نخست قلب را و بعد مغز و استخوان را می‌سوزاند

و سپس به خارج سرایت می کند. " حالا با هم به سراغ قرآن برویم تا ببینیم در جهنم چه خبر است؟! تصوّر نکنیم در دنیا هر کار که کرده ایم سزایی نداریم. برای کوچکترین کارها در آنجا حساب و کتاب است. حال اگر زکات و خمس ندهیم و ثروت ها را به روی هم انباشته کنیم و در کنار این سرمایه داری، فقیرانی از نداری به مشقّت بیفتند و یا جان دهند، چه خواهیم کشید؟! خداوند می فرماید: "اَنَا عَتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا اِحاط بهم سُرَادِقِهَا و ان یستغیثوا یغاثوا بماء کالمهل یشوی الوجوه بنس الشّراب و ساءت مرتفقاً؛ ما برای ستمگران آتشی آماده کرده ایم که سرپرده اش آنان را از هر سو احاطه کرده است! و اگر تقاضای آب کنند، آبی برای آنان می آورند که همچون فلز گذاخته، صورت ها را بریان می کند؛ چه بد نوشیدنی و چه بد محل اجتماعی است!"

اگر یک قطره از این آب را در تمام آب های دنیا بریزند و همه اهل جهان، از آن بخورند، همگی جان می دهند. حال انسان گنهکار و ستمگر با این عذاب و آب چه می کند، خدا می داند. بیایید برای رهایی از این عذاب و سختی، چاره های بیاندیشیم. راه بسیار آسان است. گناه نکنیم، به دستورات پروردگار عمل نماییم، با مقام انسانیت مأنوس شویم. زکات دادن یک برگه برای رهایی از آتش قیامت است.

احکام زکات

اموالی که زکات آنها باید پرداخت شود در نمودار زیر آمده است، کسی که از این اموال داشته باشد با شرایطی که خواهد آمد، باید زکات آنها را بپردازد.

موارد وجوب زکات:

۱. غلّات: گندم، جو، خرما، کشمش

۲. دام ها: شتر، گاو، گوسفند

۳. سگه ها: طلا، نقره

زکات اشیاء بالا در صورتی واجب می شود که به مقدار مشخصی برسد، که به آن مقدار، "حدّ نصاب" می گویند: یعنی اگر محصول به دست آمده و یا تعداد دام، از حدّ نصاب کمتر باشد، زکات ندارد و نصاب هر یک و مقدار زکات آنها به قرار زیر است:

شماره	نوع مال	نصاب	مقدار زکات
۱	گندم		* یک دهم، در صورتی که با باران و آب رودخانه آبیاری شده است.
۲	جو	۲۰۷/۸۴۷	* یک بیستم، در صورتی که با آب دستی و دلو و موتور پمپ آبیاری شده است.
۳	خرما	کیلو گرم	* سه چهلیم در صورتی که با هردو آبیاری شده است.
۴	کشمش		
۵	شتر	۵ شتر	یک گوسفند
۶	گاو	۳۰ گاو	یک گوساله یک ساله
۷	گوسفند	۴۰ گوسفند	یک گوسفند
۸	طلا	۱۵ مثقال	یک چهلیم
۹	نقره	۱۰۵ مثقال	یک چهلیم

چند نکته در مورد زکات گندم و جو

- زکات گندم و جو وقتی واجب می شود که به آن ها گندم و جو گفته شود، ولی وقت دادن زکات در گندم و جو موقع خرمن و جدا کردن کاه آنهاست.
- اگر پیش از دادن زکات، گندم و جوی که زکات آنها واجب شده، خود و عیالتش بخورند، یا مثلاً به فقیر به غیر عنوان زکات بدهد، باید زکات مقداری را که مصرف کرده بدهد.
- گندم و جوی که زکات آنها را داده، اگر چند سال هم نزد او بماند زکات ندارد.
- اگر گندم و جو هم از آب باران مشروب شود و هم از آب موتور استفاده کند، چنانچه طوری باشد که عرفاً بگویند آبیاری آن با ماشین آلات انجام شده، زکات آن یک بیستم است. (و در شهر ما اینگونه است.)
- اگر گندم و جوی که زکات آنها واجب شده خوب و بد دارد باید زکات هر کدام از خوب و بد را از خود آنها بدهد و زکات همه را نمی تواند از جنس بد بدهد.
- مخارجی را که برای گندم و جو کرده است، مانند قیمت بذر، مزد کارگر، مزد تراکتور، و ... می تواند از حاصل کسر کند، ولی مقدار نصاب قبل از کم کردن این مخارج محاسبه می شود و اگر قبل از کسر مخارج به حد نصاب برسد پرداخت زکات واجب شده است ولی زکات باقیمانده را می پردازد.

شخصی که در سفیدشهر زندگی می کند

باید برای محاسبه مقدار زکات گندم و جو خود مراحل زیر را به ترتیب طی نماید:

۱. باید ببیند مقدار گندم و جو او چقدر است.
۲. اگر مقدار گندم یا جو او کمتر از ۸۴۷ کیلو گرم بود، زکاتی به او تعلق نمی گیرد.
۳. ولی اگر مقدار گندم یا جو او بیش از ۸۴۷ کیلو گرم بود:
 - ابتدا باید مبلغ کل گندم خود را مشخص نماید.
 - سپس مخارجی را که برای گندم یا جو کرده مانند: قیمت بذر، مزدکارگر، مزد تراکتور، و ... را از آن مبلغ کل کسر نماید.
 - پس از کم کردن مخارج هر چه که باقی ماند یک بیستم آن را به عنوان زکات بپردازد.

چند نکته در مورد زکات دام

- اگر انسان یازده ماه، مالک گاو و گوسفند و شتر باشد، اول ماه دوازدهم زکات بر او واجب می شود، ولی اول سال بعد را باید بعد از تمام شدن ماه دوازدهم حساب کند. بنابراین اگر مثلاً صد عدد گاو را خریداری کند و پس از ۹ ماه بفروشد زکات واجب نیست.
- زکات دام در صورتی واجب می شود که حیوان در تمام سال از علف بیابان بچرد، پس اگر در تمام سال یا مقداری از آن، از علف چیده شده یا کاشته شده بخورد، زکات ندارد. (مثلاً اگر در فصل زمستان برای دام علوفه تهیه کرده ایم زکات آن واجب نیست.)
- در زکات، گاو و گاو میش یک جنس حساب می شوند، و همچنین بز و میش و شیشک در زکات با هم فرقی ندارند.

چند نکته در مورد زکات طلا و نقره

- زکات طلا و نقره در صورتی واجب است که به صورت سکه ای باشد که معامله با آن رواج دارد، بنابراین آنچه امروزه بانوان به عنوان زیور استفاده می کنند زکات ندارد.
- زکات طلا و نقره در صورتی واجب می شود که انسان یازده ماه مالک مقدار نصاب باشد.

پرداخت زکات از عبادات است و باید آنچه می پردازد به نیت زکات و با قصد قربت باشد.

مصرف زکات

مصرف زکات ۸ مورد است که می توان آن را در تمام یا برخی از این موارد مصرف کرد:

- فقیر، و آن کسی است که درآمد یا موجودی وی کمتر از خرج سالانه ی خود و خانواده اش باشد.
- مسکین، آنکه به کُلی در مانده و بینواست.
- کسی که از طرف امام علیه السلام یا نائب او مأمور جمع آوری و نگهداری و توزیع زکات است.
- برای آلفت دادن دلها به اسلام و مسلمانان؛ مانند غیر مسلمانانی که اگر به آنها کمکی بشود به دین اسلام مایل می شوند یا در جنگ به مسلمانان کمک می کنند.
- آزاد کردن بندگان.
- بدهکاری که نمی تواند قرض خود را بدهد.
- در راه خدا؛ یعنی در کارهایی که نفع آن به عموم می رسد و مورد رضایت خداست؛ مانند ساختن جاده، پل، مسجد، مدرسه ای که علوم دینی در آن خوانده می شود، تنظیف شهر، آسفالت کردن راهها، تهیه ی آب، چاپ کتابهای مذهبی و ...
- مسافری که در سفر درمانده است و خرج برگشت به وطن را ندارد، هرچند در وطن خود فقیر نباشد.

چند نکته در مورد مصرف زکات

- فقیر غیر از مسکین است: در باب فقیر، سخن از عدم مال نیست، بلکه بالاتر، بحث شأن و شخصیت نیز مطرح می باشد. چنانچه که شهید در کتاب لمعه می آورد: اگر شخصی فقیر است و مناسب حال و شأن او این است که یک عمارت وسیع، یک خادم، یک مَرکب و مقداری کتاب مخصوص داشته باشد و این ها را فعلاً ندارد می توان از پول زکات، این وسایل را برای او تدارک کرد.
- ولی مسکین کسی است که نیازش شدید تر از فقیر می باشد و دستش از کار کوتاه است و به همین جهت از این و آن تقاضا می کند. مسکین دچار ذلت و مکنت است و مجبور می شود از آبروی خود مایه بگذارد و دست پیش هر کس و ناکسی دراز کند.
- بدهکار کسی است که برای امور ضروری خویش به قرض افتاده و قدرت پرداخت بدهی خود را نیز ندارد و یا بر اثر تغییر شرایط و اوضاع، گرفتار شده و آبروی او در خطر است. البته قرض او برخاسته از اسراف کاری و یا صرف در معصیت نمی باشد و در صورت دریافت زکات نیز آن را در اسراف و معصیت به کار نمی گیرد.
- امام جعفر صادق علیه السلام می فرمایند: "بدهکاران، کسانی هستند که برای اموالی که بدون اسراف در راه خدا خرج کرده اند، مفروض شده اند."
- به کسی که قبلاً فقیر بوده و یا اینکه معلوم نباشد فقیر بوده یا نه و می گوید فقیرم، اگر چه انسان از گفته ی او اطمینان پیدا نکند، می شود زکات داد.
- کسی که باید زکات بدهد، اگر از فقیری طلبکار باشد، می تواند طلبی را که از او دارد بابت زکات حساب کند.
- چیزی را که انسان بابت زکات به فقیر می دهد لازم نیست به او بگوید که زکات است، بلکه اگر فقیر خجالت بکشد مستحب است مال را به قصد زکات به او داده و زکات بودنش را اظهار ننماید.
- کسی که فقر او با حجت شرعی ثابت شود می توان به او زکات داد و اگر بعداً معلوم شود که فقیر نبوده است آنچه داده است کافی است.
- اگر به خیال اینکه کسی فقیر است به او زکات بدهد، بعد بفهمد فقیر نبوده، یا از روی ندانستن مسأله به کسی که می داند فقیر نیست زکات بدهد، چنانچه چیزی را که به او داده باقی باشد، باید از او بگیرد و به مستحق بدهد، و اگر از بین رفته باشد، پس اگر کسی که آن چیز را گرفته می دانسته یا احتمال می داده که زکات است، انسان باید

عوض آن را از او بگیرد و به مستحق بدهد، ولی اگر به غیر عنوان زکات داده، نمی تواند چیزی از او بگیرد و باید از مال خودش زکات را به مستحق بدهد.

■ مستحب است خویشان خود را بر دیگران، و اهل علم و کمال را بر غیر آنان، و کسانی را که گدایی نمی کنند بر دیگران مقدم داریم. (البته به فتوای برخی مراجع، مقدم داشتن خویشان و نزدیکان لازم است).

شرایط کسانی که مستحق زکاتند

■ مستحقّ زکات، باید مؤمن (شیعه) باشد مگر مورد چهارم و هفتم از مصارف زکات، که شرایط خاص خود را دارد.

■ به کسی که زکات را در معصیت مصرف می کند، نباید زکات داد.

■ به کسی که معصیت کبیره را آشکارا به جا می آورد احتیاط واجب آن است که زکات ندهند.

■ انسان نمی تواند مخارج کسانی را که مثل اولاد خرجشان بر او واجب است از زکات بدهد، ولی اگر مخارج آنها را ندهد دیگران می توانند به آنها زکات بدهند.

■ سید نمی تواند از غیر سید زکات بگیرد ولی اگر خمس و سایر وجوهات کفایت مخارج او را نکند و از گرفتن زکات ناچار باشد می تواند از غیر سید زکات بگیرد.

مسائل متفرقه زکات

■ انسان نمی تواند زکاتی را که کنار گذاشته برای خود بردارد و چیز دیگری به جای آن بگذارد.

■ اگر پیش از آنکه زکات بر او واجب شود چیزی بابت زکات به فقیر بدهد زکات حساب نمی شود، ولی اگر بعد از آنکه زکات بر او واجب شد چیزی را که به فقیر داده از بین نرفته باشد و آن فقیر هم به فقر خود باقی باشد می تواند چیزی را که به او داده بابت زکات حساب کند.

■ برخی از مردم تصور می کنند زکات را همچون خمس باید به مرجع تقلید داد. در حالی که می توان زکات را به طور مستقیم به مصارف زکات رسانید.

منابع و مأخذ

- زکات چیست؟؛ علی شیرازی
- زکات؛ محسن قرائتی
- زکات؛ مؤسسه ی در راه حق
- احکام دین؛ محمد حسین فلاح زاده
- احکام عمومی جلد ۲؛ محمد وحیدی
- مردم و برداشتهای احکام؛ محمود اکبری

زکات یکی از ارکان اسلام است، که شخص توانگر بدون پرداخت زکات اسلامش کامل نمی شود.

رسول الله صلی الله علیه وسلم می فرماید:

**بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ،
وَأَقَامَ الصَّلَاةَ، وَإِتْيَاءَ الزَّكَاةِ، وَحَجَّ الْبَيْتِ، وَصَوْمَ رَمَضَانَ**

اسلام بر پنج اصل بنا شده است: شهادتین لا اله الا الله، و محمداً رسول الله،
برپایی نماز، دادن زکات، حج خانه خدا و روزه ماه رمضان.

اگر فردی در پرداخت آن بخل ورزد و یا کامل پرداخت ننماید مستحق عذاب خداوند خواهد شد.